

Міністерство освіти і науки України
Національний аерокосмічний університет ім. М. Є. Жуковського
«Харківський авіаційний інститут»

Кафедра «Філософії та суспільних наук» (№ 701)

Голова НМК З

Ганна ЛІХОНОСОВА

«31» серпня 2023 р.

СИЛАБУС ОBOB'ЯЗKОВОЇ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Соціологія та основи демографії

Галузі знань: 03 Гуманітарні науки

Спеціальності: 053 Психологія

Освітні програми: психологія

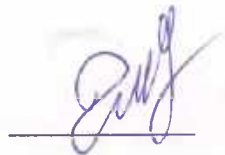
Форма навчання: денна

Рівень вищої освіти: перший (бакалаврський)

Силабус введено в дію з 01.09.2023

Харків – 2023

Розробники:

канд. філос. наук,
доцент Світлана ЧМИХУН

Силабус навчальної дисципліни розглянуто на засіданні кафедри № 701

Протокол № 1 від « 29 » серпня 2023 р.

Завідувач кафедри д-р філос. наук, професор
(науковий ступінь та вчене звання)

Ольга ПРОЦЕНКО
(ім'я, прізвище)

Погоджено з представником здобувачів освіти:

студента 455т групи

О.І. СЕРЕБРЕНСКИЙ
(ім'я, прізвище)

1. Загальна інформація про викладача

Чмихун Світлана Євгенівна,
доцент, кандидат філософських наук

Наукові інтереси:

- соціальна філософія;
- феноменологічна соціологія та соціологія знання;
- феномен свободи та проблема відповідальності.

У своїй роботі Чмихун С. Є. розглядає необхідність застосування філософського знання до побудови теорії сучасного суспільства, простежує взаємозв'язки статусу соціального знання і розвитку засобів масової інформації.

А також, разом зі студентами, розмірковує про можливість синтезу особистісної свободи і громадської необхідності у вигляді «правильної» форми суспільства. Чмихун С. Є. наполягає на тому, що необхідно виховати вміння застосовувати отримані знання для аналізу різних соціокультурних явищ у своїй професійній діяльності, сприяти ствердженню гуманізму в суспільстві та духовному розвитку особистості.

Забезпечення навчальних дисциплін:

- «Соціальна філософія»
- «Політологія»
- «Соціологія»
- «Філософія свободи»

s.chmyhun@kha.edu

2. Опис навчальної дисципліни

Семестр, в якому викладається дисципліна – 4 семестр.

Обсяг дисципліни:

Загальна кількість кредитів ЄКТС – 4, у тому числі аудиторних – 48 годин, загальна кількість годин – 120. Розподіл аудиторного навантаження та часу на самостійну роботу визначається навчальним планом освітньої програми, до складу якого входить вибіркова дисципліна.

Форми здобуття освіти – денна, дистанційна.

Дисципліна – обов'язкова.

Види навчальної діяльності – лекції, практичні роботи, самостійна робота здобувача.

Види контролю – поточний, модульний та підсумковий (семестровий) контроль (залік).

Мова викладання – українська.

Необхідні обов'язкові попередні дисципліни (пререквізити) – бажаною є наявність у здобувачів базових компетентностей з історії, суспільствознавства, філософії, політології, права, психології, культурології.

Необхідні обов'язкові супутні дисципліни (кореквізити) – у виробничій практиці, професійній діяльності, міжособистісних стосунках, у сфері повсякденного буття.

3. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета вивчення: надання системи теоретичних та прикладних знань про суспільство, людину та їх взаємовідносини; навичок наукового аналізу та застосування соціологічних методів дослідження для прийняття рішень і прогнозування соціальних подій. Також, метою викладання навчальної дисципліни є отримання знань та навичок у галузі основ демографії: оволодіння основними поняттями демографії; вміння розуміти та використовувати демографічні показники; отримати уявлення про головні теоретичні та аксіологічні парадигми демографії; про місце соціології в дослідженні демографічних процесів.

Завданням навчальної дисципліни є:

- формування у здобувачів освіти уявлень про суспільство як цілісну систему, про процес взаємодії людини та суспільства; набуття навичок соціальної діяльності та поведінки;
- розгляд основних соціальних інститутів суспільства;

- надання навичок використовувати категорії соціології для аналізу соціальних процесів та явищ;

- надання вміння застосовувати отримані знання для аналізу різних соціокультурних явищ і у своїй професійній діяльності;

- сприяння ствердженню гуманізму в суспільстві та духовному розвитку особистості;

- надання базових знань, що необхідні при вивченні відтворення населення.

Після опанування дисципліни здобувач набуде наступні **компетентності**:

- знання про предмет, структуру та функції сучасної соціології; основні етапи становлення та розвитку соціології як науки; закони та закономірності розвитку і функціонування суспільства як цілісної системи, сутність теорії соціальної стратифікації та явища соціальної мобільності у суспільстві; специфіку основних соціальних інститутів, соціальних груп і спільнот сучасного українського суспільства, механізми та принципи взаємодії особистості та суспільства, основні положення теорії соціалізації;

- розуміння та здатність користуватися категоріальним апаратом демографії;

- здатність зберігати та примножувати моральні, культурні, наукові цінності та досягнення суспільства;

- здатність використовувати знання з історичних, культурних, політичних, соціальних, економічних засад розвитку суспільства.

Очікувані результати навчання

у відповідності до стандартів вищої освіти включають:

- асоціювання себе як члена громадянського суспільства, наукової спільноти;

- інтерпретування елементів соціальної дійсності в категоріях соціології;

- застосовування основних теоретичних знань для аналізу сучасних процесів та явищ, що відбуваються у сучасному українському суспільстві;

- діагностування соціальних проблем та знаходження шляхів їх вирішення;

- демонстрація здатності до розуміння, толерантного ставлення до осіб, що мають інші культурні чи гендерно-вікові особливості;

- демонстрування відповідального ставлення до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку;

- демонстрування здатності діяти соціально відповідально та свідомо на основі етичних принципів;

- вміння цінувати та поважати культурне різноманіття, індивідуальні відмінності людей.

4. Зміст навчальної дисципліни

Змістовний модуль 1. Соціологія як наука. Суспільство як об'єкт вивчення соціології

Тема 1. Специфіка соціологічної системи знання. Основні етапи становлення соціологічної думки

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Соціологія як наука і навчальна дисципліна.

Роль соціології в сучасному суспільстві. Соціологія і проблеми трансформації суспільства. Призначення навчального курсу, його джерела, структура. Сучасні уявлення про об'єкт і предмет соціології.

Специфіка соціологічної системи знання. Соціологія як наука про суспільство як цілісний організм, про соціальні спільноти і соціальні процеси, механізми їх функціонування і розвитку. Взаємозв'язок соціології з іншими науками. Міждисциплінарна матриця соціології. Місце соціології в системі соціальних та гуманітарних наук. Канали взаємодії соціології з іншими науками: взаємообмін науковою інформацією; інтенсивне формування і розвиток галузей соціології, тих, хто вивчає прикордонні з іншими науками проблеми; перетворення ряду вищезгаданих галузей знання в автономні науки; обмін дослідницькими методиками.

Основні етапи становлення соціології. Функції соціології, її завдання в період реформування суспільства.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Місце і роль соціології в системі наук про суспільство.

1. Предмет і об'єкт соціології, її основні категорії.
2. Логіка виникнення соціології: О. Конт, Г. Спенсер, Е. Дюркгайм.
3. Соціологічний позитивізм, соціологічний психологізм.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Назвіть соціальні спільноти, які ви знаєте.
2. Наведіть приклади соціальних інститутів.
3. Назвіть сучасні соціальні інститути.
4. Назвіть основні функції соціології.
5. Хто першим вводить у науковий обіг термін «соціологія»?
6. Яка основна ідея соціологічного вчення Г. Спенсера?
7. Хто першим вводить у науковий обіг у соціології термін «соціальний»?
8. До якого напрямку в соціології належить французький соціолог Ж. А. де Гобіно?

9. Хто із соціологів аналізує натовп?
10. Хто започатковує географічний напрям у соціології?

Завдання другої групи складності

1. Охарактеризуйте різні підходи до розуміння соціології як науки.
2. Дайте визначення соціології.
3. Дайте визначення соціального інституту.
4. Охарактеризуйте специфіку соціальних інститутів, які діють в сучасній Україні.
5. Перелічіть нові соціальні інститути, які формуються в сучасному українському суспільстві.
6. Дайте розширену характеристику основних функцій соціології.
7. Поясніть, чим соціологія відрізняється від інших наук.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 2. Соціологія другої половини ХХ ст. Майбутнє соціології

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Характерні риси сучасної соціології.

Інтернаціоналізація сучасної соціології, тобто зростання кількості праць із питань соціології в усіх цивілізованих державах та регіонах світу; академізація соціології, тобто перетворення її в академічну науку, яка посідає чільне місце в університетських програмах. М. Вебер. Експертизація соціології – означає дедалі ширше залучення соціологів як експертів до діяльності державних, громадських і приватних органів та організацій, до праці в галузі соціальної роботи. Зростання об'єктивності, точності й індуктивності соціології, вдосконалення кількісних і якісних методів соціологічних досліджень, поліпшення техніки їх проведення. Соціологізація інших наук, соціогуманітарних і біологічних, медичних, фізичних тощо. Диференціація соціології, тобто зростання її спеціалізації, виникнення нових галузей всередині соціологічної науки.

Структурні парадигми теоретичної соціології. Структурний функціоналізм. Відмінності між ученнями Т. Парсонса й Р. Мертона. Основні риси конфліктної парадигми. Е. Гідденс: «Дев'ять тез про майбутнє соціології».

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Інтерпретативні парадигми сучасної соціології.

1. Символічний інтеракціонізм. Подолання протиставлення людини й суспільства.
2. Феноменологічна соціологія як дослідження духовних сутностей.

3. Соціальна взаємодія, її елементи і типи.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Назвіть характерні риси сучасної соціології.
2. Назвіть прізвища соціологів, які представляють структурний функціоналізм.
3. Назвіть прізвища соціологів – представників конфліктологічної парадигми в соціології.
4. Назвіть прізвища соціологів, що належать до символічного інтеракціонізму.
5. Назвіть прізвища соціологів, які розробляли феноменологічну соціологію.
6. Які три основні школи репрезентують емпіричну соціологію другої половини ХХ ст.?
7. Яку назву має соціологічне вчення П. Сорокіна?
8. Назвіть прізвище соціолога, який написав «Дев'ять тез про майбутнє соціології».

Завдання другої групи складності

1. Що таке аномія суспільства?
2. Що є система за Т. Парсонсом?
3. Сформулюйте основні положення функціональної теорії.
4. Розкрийте зміст положення М. Вебера про соціальну дію та її типи.
5. Назвіть основні положення соціології політики і влади М. Вебера.
6. Охарактеризуйте внесок М. Вебера у розвиток класичної соціології.
7. Які проблеми соціології знайшли свою розробку у вченні класика соціології, німецького вченого Г. Зіммеля?
8. Назвіть основні складові теорій структурно-функціонального аналізу.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 3. Суспільство як об'єкт вивчення соціології

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Поняття суспільства. Особливості соціологічного комплексного підходу до вивчення суспільства. Типологія суспільств. Поняття соціальної структури суспільства. Основні функції суспільства. Підструктури суспільства: національно-етнічна, поселенська, демографічна, професійна, соціально-класова. Поняття соціальної спільності. Типологія соціальних спільнот.

Соціальні організації, їх типологія та функції. Соціальні групи. Період становлення соціальної групи, поняття соціальної зрілості групи. Класифікація соціальних груп.

Семінарське заняття - 2 год.

Тема: Еволюція уявлень про суспільство.

1. Теоретичні концепції виникнення і походження суспільства.
2. Класифікація суспільства як соціальної системи.
3. Основні тенденції і риси сучасного суспільства.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Назвіть три основні різновиди системних уявлень про суспільство.
2. До якого напрямку в соціології належить вчення італійського соціолога В. Парето?
3. Кому належить вчення про еліти та їх циркуляцію?
4. Дайте визначення суспільства.
5. Дайте визначення соціальної системи.
6. Перелічіть основні ознаки суспільства.
7. Що означає термін «детермінізм»?
8. Охарактеризуйте теорію модернізації, теорію посттоталітарного синдрому з погляду сучасного стану та розвитку українського суспільства.
9. Визначте характерні риси індустріального і постіндустріального суспільства.
10. Розкрийте суть глобалізації, її основні характеристики та соціальні наслідки.

Завдання другої групи складності

1. Як розглядається співвідношення «природа-суспільство» у соціологічному позитивізмі другої половини XIX ст.?
2. Охарактеризуйте системно-механістичні уявлення про соціальні системи.
3. Дайте визначення суспільства:
 - а) в широкому значенні цього слова;
 - б) у вузькому розумінні.
4. У чому полягає ідея коеволюції суспільства і природи?
5. Визначте та охарактеризуйте етапи розвитку теорій суспільства.
6. Доведіть, що суспільство можна розглядати як систему, що має власну структуру.
7. Охарактеризуйте теорії виникнення суспільства, їх слабкі та сильні сторони.

8. Охарактеризуйте типологію історичних форм суспільств та їх характерні риси.

9. За цим критерієм усі наявні суспільства поділяють на традиційні, індустріальні та постіндустріальні. Про який критерій класифікації суспільств йдеться?

- а) наявність писемності;
- б) чисельність рівнів управління;
- в) ступінь соціальної диференціації;
- г) спосіб здобування засобів для існування.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 4. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність суспільства

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Соціальна стратифікація та соціальна мобільність як процеси відтворення і розвитку соціальної структури суспільства. Соціальна стратифікація як центральне поняття при аналізі соціальної структури суспільства. Історичні типи соціальної стратифікації (жорстка, замкнута та відкрита). Функції соціальної стратифікації в сучасних суспільствах. Поняття соціальної мобільності, типи соціальної мобільності сучасного суспільства (горизонтальна та вертикальна, індивідуальна та групова). Проблема маргінальності соціальних утворень. Перехідне становище соціальних інститутів в Україні, проблеми їх реформування. Маргінали і маргінальні групи.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Соціальна структура суспільства.

1. Історичні типи соціальної стратифікації.
2. Основні елементи соціальної структури суспільства.
3. Стратифікаційна система сучасного українського суспільства.
4. Визначте основні суттєві риси феномена середнього класу, його соціальні функції*.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Визначте сутність поняття «соціальна структура суспільства».
2. Охарактеризуйте основні елементи соціальної структури суспільства.
3. Поясніть відмінності між поняттями «клас» і «страта».
4. Розкрийте сутність теорії соціальної стратифікації.
5. Охарактеризуйте історичні типи соціальної стратифікації.
6. Що таке «страта»?

7. Охарактеризуйте внесок П. Сорокіна в створення теорії соціальної стратифікації.
8. Які основні критерії соціальної стратифікації?
9. Охарактеризуйте соціальну мобільність і її основні типи.
10. Розкрийте зміст понять «швидкість мобільності» і «інтенсивність мобільності».

Завдання другої групи складності

1. Класова проблематика в працях К. Маркса (класовий інтерес, класова боротьба, «клас в собі» і «клас для себе»).
2. Соціологія нерівності М. Вебера (виміри стратифікації, статусні групи і політичні партії, класова ситуація та стиль життя, життєві шанси).
3. Концепція соціального простору та соціальної стратифікації П. Сорокіна.
4. Поясніть, чому теорію соціальної нерівності К. Маркса прийнято називати «ескалацією нерівності».
5. Визначте, що означає категорія «життєві шанси» та «класова ситуація».
6. Життєві шанси як механізм відтворення соціальної структури.
7. Що таке маргіналізація суспільства?
8. Чи існує кастова система в сучасному світі?
9. Соціальна нерівність: сутність, причини. Ваш погляд.
10. Що таке соціальний статус та соціальна роль?

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Література

1. Арон Р. Етапи розвитку соціологічної думки. - К.: юніверс, 2004. - 688 с.
2. Бевзенко Л. Д. Социальная самоорганизация. Синегетическая парадигма: возможности социальных интерпретаций / Л. Д. Бевзенко. - К.: Ин-т социологии НАН Украины, 2002. – 437 с.
3. Бродська С. С. Класова самоідентифікація населення України / С. С. Бродська, С. М. Оксамитна // Наукові записки. Соціологічні науки. – 2001. - Т. 19. - С. 44–49.
4. Вебер М. Соціологія. Загальноісторичні аналізи. Політика / М. Вебер. – К.: Основи, 1998. – 534 с.
5. Вебер М. Протестанська етика і дух капіталізму / М. Вебер. – К.: Основи, 1994. – 261 с.
6. Дюркгейм Э. Социология. Ее предмет, метод, предназначение / Э. Дюркгейм. – М.: Канон, 1995. – 538 с.
7. Захарченко М. В., Погорілий О. І. Історія соціології (від античності до початку ХХ ст.). - К.: Либідь, 1993. – 336 с.

8. Коваліско Н. В. Основи соціальної стратифікації: навч. посібник / Н. В. Коваліско. – Львів: Магнолія 2006, 2007. – 328 с.
9. Погорілий О. І. Соціологічна думка ХХ ст.: Навч. посібник. - К.: Либідь, 1996. – 224 с.
10. Классовое общество. Теория и эмпирические реалии / под ред. С. Макеева. - К.: Ин-т социологии НАН Украины, 2003. – 258 с.
11. Кравченко А. И. Введение в социологию: учеб. пособие / А. И. Кравченко. – М.: Новая шк., 1995. – 460 с.
12. Куценко О. Д. Общество неравных. Классовый анализ неравенств в современном обществе / О. Д. Куценко. – Харьков: Изд. центр Харьков. нац. ун-та им. В. Н. Каразіна, 2000. – 316 с.
13. Лукашевич М. П. Соціологія. Базовий курс: підручник / М. П. Лукашевич, М. В. Туленков. – К.: Каравела, 2004. – 456 с.
14. Реймон А. Етапи розвитку соціологічної думки.- К.: Юніверс, 2004. - 688 с.
15. Ритцер Дж. Современные социологические теории. - 5-е изд. - СПб.: Питер, 2002. - 688 с.
16. Соціологічна думка України: Навч. посібник / М. В. Захарченко, В. Ф. Бурлачук, М. О. Молчанов та ін. – К.: Заповіт, 1996.- 424 с.
17. Соціологічна теорія: традиції і сучасність: Курс лекцій / За ред. А. Ручки. - К.: Ін-т соціології НАНУ, 2007. - 363 с.
18. Шаповал М. Загальна соціологія.- К.: Укр. Центр духовної культури, 1996. - 368 с.

Модульний контроль 1

- *Форма занять: написання модульної роботи;*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 1 година;*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*
- *Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 2. Суспільство як соціальна система. Суспільство та людина

Тема 5. Соціальні інститути суспільства та їх характеристика.

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Поняття соціального інституту. Інституціоналізація суспільних відносин як засіб упорядкування їх функціонування та розвитку. Відмінні риси та основні елементи соціального інституту. Типи та вигляді соціальних інститутів. Формальні та неформальні, основні та неосновні соціальні інститути в

суспільстві, їх функції та дисфункції. Економіка як соціальний інститут. Роль та значення економіки в сучасній Україні. Структура та функції економіки. Політика як соціальний інститут. Роль та значення політики в сучасній Україні. Структура та функції політики. Освіта та наука як соціальні інститути. Роль та значення освіти та науки в сучасній Україні. Структура та функції освіти та науки. Сім'я та шлюб як соціальні інститути. Роль та значення сім'ї та шлюбу в сучасній Україні. Структура та функції сім'ї та шлюбу. Релігія як соціальний інститут. Роль та значення релігії в сучасній Україні. Структура та функції релігії.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Види соціальних інститутів.

1. Економічні соціальні інститути.
2. Політичні соціальні інститути.
3. Культурні та виховні інститути.
4. Релігійні соціальні інститути.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Назвіть приклади основних соціальних інститутів у сучасному суспільстві.
2. Охарактеризуйте процес деінституалізації на прикладі інституту сім'ї.
3. Назвіть головні функції соціальних інститутів.
4. Назвіть основні структурні елементи соціального інституту.
5. Охарактеризуйте соціальні інститути як сталі моделі поведінки людей
6. Охарактеризуйте політику як соціальний інститут.
7. Які, на ваш погляд, проблеми і перспективи сім'ї в сучасних умовах розвитку суспільства?
8. Функції освіти як соціального інституту.
9. Дайте характеристику науки як соціального інституту.
10. Які самостійні стадії включає життєвий цикл соціального інституту?

Завдання другої групи складності

1. Хто вперше в соціологічній науці застосував поняття «соціальний інститут»?
 - а) О. Конт;
 - б) Г. Спенсер;
 - в) М. Вебер;
 - г) К. Маркс.
2. Охарактеризуйте специфіку соціальних інститутів, які діють в сучасній Україні.

3. Поясніть, у чому полягає специфіка формування й функціонування соціальних інститутів у сучасній Україні.

4. Новий соціальний інститут формується за умови:

а) виникнення нового роду суспільної діяльності або нової форми організації цієї діяльності;

б) бажання авторитетного політичного лідера ввести щось нове у суспільну практику на зміну старому, віджилому;

в) бажання невеликої, але добре організованої групи однодумців його створити;

г) наявності громадянського суспільства.

5. Що називається дисфункцією соціального інституту?

6. Що є базовим елементом процесу інституціоналізації?

а) соціальна установка;

б) соціальна потреба;

в) соціальна організація;

г) соціальна динаміка.

7. Які соціальні відносини стають основою соціальних інститутів? Що має статися для інституціоналізації таких відносин?

8. Чому багато вчених-соціологів говорять, що при вивченні соціальних інститутів найбільш важливим і важким моментом є виділення та вивчення латентних функцій?

9. Які ознаки можуть бути прикладом експансії соціальних інститутів та їх автономії по відношенню одна до одної?

10. У чому значення функціонування ідеології як соціального інституту? Що може статися, якщо ідеологія буде неефективною?

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 6. Соціальна організація та управління.

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Поняття соціальної організації. Види соціальних організацій. Харизматичні групи. Процес рутинізації харизми (М. Вебер). Етапи становлення групи організацією: стадія «кристалізації», стадії «визнання», стадія «інституціоналізації». Добровільні асоціації, їх основні риси. Поширеність добровільних асоціацій в Україні та за кордоном. Установи тотального типу: загальна характеристика. Типологія установ тотального типу Ервіна Гофмана. Субкультура тотальних організацій, психологічні реакції членів тотальних організацій: «ідентифікація з агресором», «синдром заручника».

Бюрократія як особливий тип організації. Сім основних характерних рис ідеального типу бюрократії (за М. Вебером).

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Соціальна організація: поняття, ознаки, внутрішня структура, зовнішнє середовище соціальних організацій, будова.

1. Поняття соціальної організації, структура організацій.
2. Типологія організацій.
3. Соціальне управління як вигляд управління в суспільстві. Система соціального управління.
4. Бюрократія: моделі М. Вебера та Р. Мертона.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Як співвідносяться поняття соціального інституту та соціальної організації?
2. Назвіть основні риси соціальної організації.
3. Окресліть основні параметри соціологічного змісту поняття організація.
4. Охарактеризуйте основні підходи до аналізу організації.
5. Які критерії класифікації організацій ви знаєте?
6. Демократична організація та її основні характеристики.
7. Чи існує межа між природними та штучними організаціями? Обґрунтуйте Ваше твердження.
8. До рис бюрократичних організацій належать:
 - а) розподіл праці; ієрархія влади; правила, якими регулюється режим роботи штату співробітників-фахівців; формалізована процедура фахової підготовки фахівців; лояльність кожного співробітника до організації;
 - б) максимальний всеохоплюючий контроль над членами; існування певних ритуалів, через які, зазвичай, приймають нових членів організації; ізоляція певних груп від решти суспільства;
 - в) добровільне членство, створюється для захисту інтересів її членів; відсутність жорстких вимог і правил;
 - г) можливість самореалізації та самовдосконалення; домінування горизонтальних комунікацій, відсутність чіткої формальної структури та ієрархії.
9. Перерахуйте риси ідеальної бюрократії по М. Веберу.
10. Який підхід до аналізу організації ґрунтується на твердженні, що «ефективність організації визначається мірою адаптації її організаційної структури та організаційної поведінки її членів чинникам і обмеженням навколишнього середовища»:
 - а) ситуативний;

- б) системний;
- в) організаційного розвитку;
- г) психологічний.

Завдання другої групи складності

1. У чому полягає суть комплексного підходу до вивчення організації?
2. Наведіть основні недоліки комплексного підходу до дослідження систем.
3. Дайте характеристику системного підходу як методу пізнання соціальних систем.
4. Назвіть основні недоліки, властиві системному підходу.
5. Розкрийте суть функціонального підходу щодо проблеми соціальної організації.
6. Поясніть, з допомогою чого виникає явище емерджентності.
7. Опишіть явище гомеостазу та природу його виникнення.
8. Доведіть правомірність затвердження: управління – частина організації.
9. Доведіть правомірність затвердження: організація – частина управління.
10. Що використовується як критерій оцінки складності організації?

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 7. Соціалізація особистості

Специфіка соціологічного підходу до проблеми людини. Співвідношення понять «людина», «індивід», «особа», «індивідуальність». Поняття особистості в соціології. Типологія особистості. Основні соціологічні та соціально-психологічні концепції особистості. Поняття соціального статусу і соціальної ролі особи, їх різновиди. Внутрішньорольові та міжрольові конфлікти, шляхи їх подолання.

Соціалізація особи. Етапи соціалізації людини. Основні фази соціалізації індивіда: соціальна адаптація, інтеріоризація, індивідуалізація, інтеграція. Поняття ресоціалізації. Проблеми ресоціалізації особистості в умовах суспільної трансформації. Визначення категорії «потреба», «інтереси», «ціннісна орієнтація». Співвідношення особистих та суспільних інтересів. Діалектика суспільного і індивідуального в соціальній поведінці особи. Соціологічні дослідження ролі особистісного фактору в соціальному, політичному та економічному розвитку сучасної України.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Види, типи, завершеність соціалізації особистості.

1. Характеристика сучасних моделей соціалізації особистості.
2. Основні етапи і стадії процесу соціалізації.
3. Механізми соціалізації.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Розкрийте поняття «соціалізація».
2. Розкрийте основні наукові підходи до розуміння процесу соціалізації.
3. Як взаємодіють біопсихологічні та соціальні детермінанти процесу соціалізації особистості?
4. Як відбувається соціалізація особистості?
5. Що таке соціальна адаптація та інтеріоризація як складові процесу соціалізації?
6. Що відбувається в результаті інтеріоризації?
7. Розкрийте стадійність процесу соціалізації за Е. Еріксоном.
8. Окресліть інтелектуальний розвиток особистості за Ж. Піаже.
9. Охарактеризуйте основні стадії трудової соціалізації особистості.
10. Назвіть соціальні чинники соціалізації особистості.

Завдання другої групи складності

1. Що таке соціалізація особистості? Дайте коротку характеристику теоріям соціалізації.
2. Назвіть засоби та найважливіші фактори соціалізації, а також етапи та агентів соціалізації.
3. Чим відрізняється первинна соціалізація від вторинної?
4. Розкрийте зміст рольової концепції особистості.
5. Яка поведінка називається такою, що відхиляється?
6. У чому проявляється позитивна та негативна спрямованість девіацій?
7. Як можна відрізнити девіантну поведінку від нормативної?
8. Розкрийте поняття «міра завершеності соціалізації».
9. Розкрийте сенс рольової концепції особистості, концепції соціального статусу.
10. Які, на ваш погляд, соціальні норми і проблеми поведінки, що відхиляється від норм.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 8. Соціальний контроль і девіація

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Зміст та функції соціального контролю. Соціальні норми, приписи та санкції, їх класифікація. Формальний та неформальний контроль. Методи контролю. Самоконтроль особистості.

Поняття девіації. Основні підходи до вивчення девіації. Конформізм та нонконформізм. Культурний релятивізм. Причини девіантної поведінки людини. Функції девіації. Девіантна та делінквентна поведінка. Форми девіантної поведінки: алкоголізм, наркоманія, проституція, злочин та суїцид, їх причини та наслідки. Проблеми девіації особистості в сучасній Україні.

Класифікація видів поведінки, що відхиляється від норм, по Р. Мертону, розгляд конкретних форм прояву девіації (творчість, алкоголізм, наркоманія, проституція, суїцид, бюрократизм, організована злочинність, корупція і т. д.), аналіз позитивних і негативних аспектів тієї ролі, яку девіанти грають у життя суспільства.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Соціологія девіації та соціального контролю.

1. Поняття девіації та аномії.
2. Поняття соціального контролю.
3. Поняття та види девіантної поведінки - алкоголізм, наркоманія, суїцид, проституція.
4. Типи поведінки, що відхиляється за Р. Мертоном.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Що таке соціальні розпорядження, норми та санкції?
2. Яка сутність та зміст соціального контролю?
3. Визначте основні елементи соціального контролю.
4. Визначте класифікацію соціальних норм за:
 - а) об'єктом чи сферою діяльності;
 - б) суб'єктами, носіями норм;
 - в) змістом;
 - г) методами забезпечення;
 - д) функцією;
 - е) масштабами.
5. Що таке формальний та неформальний контроль?
6. Що розуміється під девіацією?
7. Які види девіацій існують?
8. Що таке негативна та позитивна девіація?
9. Що таке делінквентна поведінка?
10. На ваш погляд, чому важлива громадська думка?

Завдання другої групи складності

1. Чим первинна девіація відрізняється від вторинної? Хто є автором вказаних понять?

2. Чим за змістом розрізняються два наступні визначення девіантної поведінки:

а) під девіантним розуміється поведінка індивідів і груп, що відхиляється від прийнятої в суспільстві системи цінностей і норм;

б) під девіантним розуміється поведінка індивідів і груп, що відхиляється від прийнятої в суспільстві системи цінностей і норм, яка тягне за собою примусове їх лікування, ізоляцію від суспільства, тюремне ув'язнення чи інше покарання?

3. Чи є вірним твердження, що девіація є необхідною складовою соціальної структури та соціальних процесів? Аргументуйте свою відповідь.

4. Поясніть, чи можна позбавити суспільство негативної девіації, злочинності?

5. Чи справедливо вважати сучасне українське суспільство аномічним? Обґрунтуйте свою позицію.

6. «Забороняється забороняти!» – таким було одне з гасел молодіжного руху кінця 1960-х років у Франції. Чи можливий соціальний контроль без заборон? Аргументуйте свою позицію.

7. Що таке конформізм? Наведіть приклади.

8. Покажіть конкретні приклади ролі самоконтролю у суспільстві. Аргументуйте.

9. Поставте у порядку наростання суворість застосування санкцій порушення традицій, звичок, законів, звичаїв, табу.

10. Назвіть основних агентів неформального контролю. Дайте їм власну характеристику.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Література

1. Андерсон Б. Уявлені спільноти: Міркування щодо походження й поширення націоналізму. - К.: Критика, 2001. - 271 с.

2. Арон Р. Демократия и тоталитаризм. - М.: Текст, 1993. - 303 с.

3. Бауман З. Мыслить социологически. - М.: Аспект Пресс, 1996. - 255 с.

4. Белл Д. Грядущее постиндустриальное общество. Опыт социального прогнозирования. - М.: Academia, 1999. – 956 с.

5. Бергер П., Лукман Т. Социальное конструирование реальности: Трактат по социологии знания. - М.: Медиум, 2001. - 324 с.

6. Вебер М. Протестантська етика і дух капіталізму. - К.: Основи, 1994. - 261 с.

7. Дюркгайм Е. Самогубство: Соціологічне дослідження. - К.: Основи, 1998. - 519 с.

8. Дюркгейм Э. О разделении общественного труда. Метод в социологии. - М.: Наука, 1990. - 575 с.
9. Дюркгейм Э. Самоубийство. Социологический этюд. - М.: Мысль, 1994. - 399 с.
10. Кастельс М. Информационная эпоха. Экономика, общество и культура. - М.: ГУ ВШЭ, 2000. - 608 с.
11. Кули Ч.Х. Человеческая природа и социальный порядок. - М.: Авторское издание, 2000. - 312 с.
12. Мід Дж.Г. Дух, самість і суспільство з точки зору соціального біхевіориста. - К.: Укр. Центр дух.культури, 2000. - 416 с.
13. Поппер К. Відкрите суспільство та його вороги. У 2 т. - К.: Основи. - Т.1. - 444 с. Т. 2. - 494 с.
14. Сорокин П. Преступление и кара, подвиг и награда: Социологический этюд об основных формах общественного поведения и морали. - СПб.: РХГИ, 1999. - 448 с.
15. Сорокин П. Социальная и культурная динамика: Исследование изменений в больших системах искусства, истины, этики, права и общественных отношений. - СПб.: РХГИ, 2000. -1056 с.
16. Сорокин П. Человек. Цивилизация. Общество. - М.: Политиздат, 1992. - 543 с.

Модульний контроль 2

- *Форма занять: написання модульної роботи;*
- *Обсяг аудиторного навантаження: 1 година;*
- *Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.*
- *Обсяг самостійної роботи здобувачів — за необхідністю.*

Підготовка до модульного контролю.

Змістовний модуль 3. Демографія – наука про відтворення населення

Тема 9. Демографія у системі наук про відтворення населення

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Історія виникнення, сучасний стан, перспективи розвитку. Населення як об'єкт вивчення багатьма науками. Специфічне поняття населення в демографії. Населення та суспільство. Предмет демографії: відтворення населення в його суспільно-історичній обумовленості. Відтворення населення як безперервна зміна поколінь. Демографічні явища та процеси. Взаємозв'язок демографічних процесів з усіма іншими суспільними процесами. Демографія як самостійна

суспільна наука, її взаємозв'язок з іншими суспільними науками. Методи демографії.

Предмет соціологічної демографії – демографічна поведінка сім'ї, особистості, соціальних груп.

1855 р. – вперше застосовано термін «демографія» (А. Гійяр «Елементи статистики людини або порівняльна демографія» (Париж)). Як самостійна наука демографія оформилася у другій половині XIX ст. З'являються демографічні концепції, які пояснюють вплив історичних та соціальних чинників на демографічні процеси.

1882–1883 рр. започатковано Міжнародні конгреси гігієни і демографії.

1927 р. – перший Міжнародний конгрес по народонаселенню.

1928 р. – створено Міжнародний союз з вивчення проблем народонаселення.

1949 р. – Комісія з народонаселення і розвитку в складі у складі Економічної і соціальної ради ООН, згодом також створено Фонд у галузі народонаселення. Українська демографія зародилася у лоні державознавства (XVII–XVIII ст.). Початок XIX ст. закладено теоретичні основи вивчення населення.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Джерела інформації про населення та демографічні процеси

1. Види джерел інформації: переписи населення, поточний статистичний облік, списки та реєстри населення, соціальні обстеження.
2. Вивчення суспільної думки як джерело демографічної інформації та демографічні процеси.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Які методи включає в себе система демографічних досліджень?
2. Які міжнародні інституції проводять демографічні дослідження?
3. Проаналізуйте зв'язок процесу відтворення населення із суспільно-політичними, економічними, культурними умовами.
4. Які науки з демографією суміжні?
5. Назвіть принципи проведення переписів населення.

Завдання другої групи складності

1. Проаналізуйте сутність і зміст загальної теорії народонаселення.
2. Яке, на ваш погляд, значення філософії та політекономії у формуванні загальної теорії народонаселення?
3. Поняття «загальна теорія народонаселення» означає:
 - а) окрему науку;
 - б) систему наукових знань;
 - в) теоретичні положення демографії;

г) закони розвитку населення.

4. Покажіть важливість демографічних досліджень для вироблення внутрішньої політики держави.

5. Покажіть взаємозв'язок демографічних процесів з усіма іншими суспільними процесами.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 10. Чисельність та структура населення у демографічних процесах

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Абсолютна чисельність населення, методика її визначення. Основні тенденції зміни чисельності населення Землі, частин світу, найбільших країн, України. Демографічний вибух. Депопуляція. Основні типи структури населення. Демографічні та недемографічні структури населення. Структура населення за статтю – показники та динаміка за віком.

Вік та структура населення за віком. Вік як демографічна та соціологічна перемінна, особливості його визначення. Демографічне постаріння населення: сутність, причини, види. Демографічне постаріння та його економічні, психологічні, соціальні, політичні та інші наслідки. Старіння населення та задачі соціальної політики. Структура населення за шлюбним та сімейним станом.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Режими відтворення населення.

1. Поняття режиму відтворення. Зростання та убудвання населення та його відтворення – загальне та відмінне в поняттях.

2. Статеві-вікова структура населення та природний приріст. Відтворення населення – поняття, сутність.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Що таке демографічний перехід? Проаналізуйте його поняття, сутність.

2. Назвіть стадії демографічного переходу. Історичні типи відтворення населення.

3. Що є наявними ознаками демографічної революції?

4. Що виступає основними характеристиками відтворення населення?

5. Які є види відтворення населення та у чому їх сенс?

6. Які виділяють види міграцій?

7. Гіпотеза Т. Мальтуса. Проаналізуйте.

Завдання другої групи складності

1. Чим відрізняються темпи росту і приросту населення?
2. Що таке природний приріст населення?
3. Що визначає динаміку природного приросту населення?
4. У чому сутність природного руху населення?
5. У чому особливості механічного руху населення?
6. Які виділяють види міжнародної міграції?
7. Що спільного і відмінного між поняттями еміграції і депортації?

Тема 11. Народжуваність у демографічному вимірі. Репродуктивна поведінка

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Демографічне поняття народжуваності. Народжуваність та плодовитість. Загальні та окремі коефіцієнти. Вікові коефіцієнти. Сімейна та зовнішньосімейна народжуваність. Показники народжуваності за чергою народження дітей у матері. Тенденції рівня народжуваності в світі, різних країнах світу, Україні, регіонах країни, соціальних та етнічних групах населення.

Репродуктивна поведінка, поняття, структура. Репродуктивні цінності, потреби, установки, мотиви, норми. Зниження народжуваності до рівня масової малодітності як результат зміни структури соціальних цінностей та норм в індивідуальній культурі. Дослідження репродуктивної поведінки в нашій країні та за кордоном. Концепції, які пояснюють причини масової малодітності в сучасному індустріальному суспільстві.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Демографічний аналіз.

1. Сутність, мета та завдання демографічного аналізу.
2. Демографічні методи.
3. Поняття демографічної когорти: ровесники, однолітки, сучасники.
4. Демографічна таблиця.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Коефіцієнт шлюбності означає:
 - а) відношення числа всіх зареєстрованих шлюбів за певний період до середньої чисельності населення за цей період;
 - б) число шлюбів, зареєстрованих за певний період;
 - в) число шлюбів, зареєстрованих за певний період у розрахунку на 1000 жителів;
 - г) співвідношення зареєстрованих шлюбів за два суміжних періоди (роки).

2. Демографічна статистика – це:

- а) сукупність статистичних методів, які використовують у демографічному аналізі;
- б) статистичні дані про населення;
- в) складова у системі демографічних наук;
- г) форма звітності.

3. Коефіцієнт імміграції – це:

- а) чисельність іммігрантів, які прибули в країну за певний період;
- б) відношення числа іммігрантів, які прибули в країну, до середньої чисельності населення цієї країни за певний період (рік);
- в) співвідношення чисельності іммігрантів, які прибули в країну за два суміжних періоди (роки);
- г) відношення числа іммігрантів, які прибули в країну в звітному періоді, до числа мігрантів, які вибули з цієї країни за той же період часу.

4. Які чинники впливають на формування статевої структури населення?

5. Які показники характеризують статеву структуру?

Завдання другої групи складності

1. Старіння населення. Назвіть критерії демографічної старості.

2. Які наслідки демографічного старіння? Проаналізуйте економічні та культурні аспекти питання.

3. Сформулюйте наукову сутність категорії плідність. Які методи її вимірювання?

4. Поняття репродуктивних установок. Показники, що їх відображають.

5. Тривалість покоління - це:

- а) середній інтервал часу, що розділяє покоління батьків та їхніх дітей;
- б) інтервал часу в 28 – 30 років;
- в) усе правильно.

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Тема 12. Сім'я як об'єкт демографії

Форма занять: лекція, семінарське заняття, самостійна робота.

Обсяг аудиторного навантаження: 2-4 години.

Сім'я – це невелика група людей, яка ґрунтується на шлюбних вузах або кровній спорідненості. Шлюб. Основні функції сім'ї: репродуктивна, виховна; господарсько-економічна; рекреативна; комунікативна; регулятивна. Типи сімей: проста або нуклеарна, розширена або складна, повна, неповна, уламкова. Життєвий цикл сім'ї, сімейний цикл – це послідовність суттєвих у соціальному, демографічному відношенні станів, в яких перебуває сім'я від моменту її

утворення до того часу, коли вона припинить своє існування. Життєвий цикл сім'ї поділяють на стадії (фази).

Сімейний склад (сімейна структура) населення – розподіл сімей за типами, а членів сімей за сімейним станом. Склад сім'ї – розподіл членів однієї сім'ї за демографічними та соціально-економічними ознаками.

Семінарське заняття – 2 год.

Тема: Сутність сім'ї та її життєвий цикл.

1. Типи сімей.
2. Процеси, що впливають на демографічний розвиток сім'ї.
3. Сучасні тенденції демографічного розвитку сімей.
4. Характеристика динаміки шлюбності в Україні.

Питання для самоконтролю

Першої групи складності

1. Розкажіть про розвиток досліджень шлюбності як однієї з головних демографічних категорій.
2. Проаналізуйте передумови переходу від традиційного до сучасного типу шлюбності.
3. Проаналізуйте особливості вимірювання шлюбності.
4. Які, на ваш погляд, причини розлучень та інтенсивності процесу розлучуваності в другій половині XX – на початку XXI століття.
5. Які типи сімей ви знаєте?

Завдання другої групи складності

1. Предметом вивчення сім'ї демографією є:
 - а) шлюбність;
 - б) розвиток сім'ї;
 - в) міжособистісні стосунки в сім'ї;
 - г) проблеми виховання та становище дитини в сім'ї.
2. Термін «планування сім'ї» означає:
 - а) діяльність державних і недержавних організацій щодо створення сприятливих умов для реалізації відповідального батьківства;
 - б) прийняття подружжям добровільних рішень щодо кількості дітей у сім'ї;
 - в) регулювання структури населення;
 - г) усе вірно.
3. Сім'ї поділяють на такі типи:
 - а) повні та неповні;
 - б) прості та складні;
 - в) нуклеарні;
 - г) усе правильно.

4. Поняття “шлюб” і “сім’я” тотожні:

а) так;

б) ні.

5. Які, на ваш погляд, сучасні тенденції розвитку сімей у розвинених країнах? А в Україні?

Обсяг самостійної роботи здобувачів: 4-8 годин.

Опрацювання матеріалу лекцій. Формування питань до викладача.

Література

1. Божко С. В. Роль Римського клубу в становленні концепції сталого розвитку // SOCIOPROSTIR: междисциплінарний електронний збірник наукових праць з соціології та соціальної роботи. – 2020. - №10. – С. 50-55.

2. Електронні реєстри: стан в Україні: колективна монографія / за ред. О.М. Гладуна; НАН України, Інститут демографії та соціальних досліджень імені М.В. Птухи. – Київ, 2021. – 636 с.

3. Іваненко, О., Корегін, О. Соціологія і демографія: про ролі, зв’язки та призначення наук // Соціологія: теорія, методи, маркетинг. – 2022. – 1. – С. 165 –194.

4. Людський розвиток в Україні. Пріоритети національної політики мінімізації асиметрії українського ринку праці / кер. авт. кол. О.І. Цимбал; Ін-т демографії та соціальних досліджень ім. М.В. Птухи НАН України. – Київ: Академперіодика, 2021. - 210 с.

5. Прибиткова І. М. Основи демографії. К. : Артєк, 1996.

6. Соціальне відторгнення, нерівність та бідність дітей / Черенько Л.М., Полякова С.В., Шишкін В.С., Реут А.Г., Васильєв О.А., Когатько Ю.Л., Заяць В.С., Клименко Ю.А.; Нац. акад. наук. Укр., Ін-т демогр. та соц. дослідж. ім. М.В. Птухи. - Електронне видання. - Київ, 2021.

7. Шеремет І. І. Основи демографії: навчальний посібник. Харків: Харківський національний університет імені В. Н. Каразіна, 2012.

8. Esping-Andersen G., Billari F. C. (2015). Re-theorizing family demographics // Population and development review. – 2015. - 41(1). – P. 1-31.

Посилання на інформаційні ресурси в Інтернеті, відео-лекції, інше методичне забезпечення

1. Соціологічний факультет, Харківський національний університет імені В.Н.Каразіна (електронна бібліотека, тексти публікацій) – <http://socio.karazin.ua/navchannya/elektronna-biblioteka>

2. Інститут соціології НАН України (Київ): <http://i-soc.com.ua/>

3. Інститут демографії і соціальних досліджень імені В. М. Птухи НАН України: <http://www.idss.org.ua>

4. Київський міжнародний інститут соціології (КМІС):
<http://www.kiis.com.ua>

5. Український інститут соціальних досліджень імені Олександра Яременка:
<http://www.uisr.org.ua/monitoring>

6. Міністерство соціальної політики України
<http://www.mlsp.gov.ua/labour/control/uk/index>

Модульний контроль 3

- Форма занять: написання модульної роботи;
- Обсяг аудиторного навантаження: 1 година;
- Обов'язкові предмети та засоби (обладнання, устаткування, матеріали, інструменти): відсутні.
- Обсяг самостійної роботи здобувачів – за необхідністю.

Підготовка до модульного контролю.

5. Структура навчальної дисципліни

Назва змістовного модуля і тем	Кількість годин				
	Усього	У тому числі			
		л	п	лаб.	с. р.
1	2	3	4	5	6
Модуль 1					
Змістовний модуль 1. Соціологія як наука. Суспільство як об'єкт вивчення соціології					
Тема 1. Специфіка соціологічної системи знання. Основні етапи становлення соціологічної думки		2	2	-	4
Тема 2. Соціологія другої половини ХХ ст. Майбутнє соціології		2	2	-	4
Тема 3. Суспільство як об'єкт вивчення соціології		2	2	-	4
Тема 4. Соціальна стратифікація та соціальна мобільність суспільства		2	2	-	4
Модульний контроль	2			-	
Разом за змістовним модулем 1	34	8	8	-	16
Змістовний модуль 2. Суспільство як соціальна система. Суспільство та людина					
Тема 5. Соціальні інститути суспільства та їх характеристика		2	2	-	4

Тема 6. Соціальна організація та управління		2	2	-	4
Тема 7. Соціалізація особистості		2	2	-	4
Тема 8. Соціальний контроль і девіація		2	2	-	4
Модульний контроль	2			-	
Разом за змістовним модулем 2	34	8	8	-	16
Змістовний модуль 3. Демографія – наука про відтворення населення					
Тема 9. Демографія у системі наук про відтворення населення		2	2	-	4
Тема 10. Чисельність та структура населення у демографічних процесах		2	2	-	4
Тема 11. Народжуваність у демографічному вимірі. Репродуктивна поведінка		2	2	-	4
Тема 12. Сім'я як об'єкт демографії		2	2	-	
Модульний контроль	2			-	
Разом за змістовним модулем 3	34	8	8	-	16
Усього годин: лекц. + сем. + мод контр. (6 год.)	108	30	24	-	48

6. Теми семінарських занять

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Місце і роль соціології в системі наук про суспільство	2
2	Інтерпретативні парадигми сучасної соціології	2
3	Еволюція уявлень про суспільство	2
4	Соціальна структура суспільства	2
5	Види соціальних інститутів	2
6	Соціальна організація: поняття, ознаки, внутрішня структура, зовнішнє середовище соціальних організацій, будова	2
7	Види, типи, завершеність соціалізації особистості.	2
8	Соціологія девіації та соціального контролю.	2
9	Джерела інформації про населення та демографічні процеси	2
10	Режими відтворення населення	2
11	Демографічний аналіз	2

12	Сутність сім'ї та її життєвий цикл	2
	Разом	24

7. Теми практичних занять

Немає

8. Теми лабораторних занять

Немає

9. Самостійна робота

№ п/п	Назва теми	Кількість годин
1	Соціологічні ідеї О. Конта	1
2	Соціологічні ідеї Г. Спенсера	1
3	Соціологічні ідеї К. Маркса	1
4	Соціологічні ідеї М.Вебера	1
5	Соціологічні ідеї Г.Зиммеля	1
6	Соціологічні ідеї В.Парето	1
7	Соціологічні ідеї Е Дюркгейма	1
8	Соціологічні ідеї П.Сорокіна	1
9	Соціально-політичні ідеї М.Вебера	1
10	Соціальні погляди Г. Сковороди, Т.Г. Шевченка	1
11	Соціальні погляди М. Грушевського, М. Драгоманова, М. Костомарова	1
12	Сучасні соціологічні парадигми	1
	Разом	12

10. Індивідуальні завдання

Немає.

11. Методи навчання

Проведення онлайн лекцій, семінарських занять, індивідуальні консультації (при необхідності), самостійна робота студентів.

12. Методи контролю

Поточний контроль (теоретичне опитування й розв'язання практичних завдань), модульний контроль (тестування за розділами курсу) та підсумковий (семестровий) контроль (залік).

13. Критерії оцінювання та розподіл балів, які отримують здобувачі

13.1 Розподіл балів, які отримують студенти (кількісні критерії оцінювання)

Складові навчальної роботи	Бали за одне заняття (завдання)	Кількість завдань	Сумарна кількість балів
Змістовний модуль 1			
Активність під час аудиторної роботи	0...1	12	0...12
Виконання практичних робіт*	0...2	8	0...16
Модульний контроль	0...22	1	0...22
Змістовний модуль 2			
Активність під час аудиторної роботи	0...1	12	0...12
Виконання практичних робіт*	0...2	8	0...16
Модульний контроль	0...22	1	0...22
Усього за семестр			0...100

*В якості семестрового завдання викладач може запропонувати різні види роботи: аналіз першоджерел, презентація теми, ведення словника, написання наукової роботи, виступ на науковій конференції тощо.

Семестровий контроль (залік) проводиться у разі відмови здобувача освіти від балів поточного тестування й за наявності допуску до заліку. Під час складання семестрового заліку студент має можливість отримати максимум 100 балів.

13.2 Якісні критерії оцінювання

Необхідний обсяг знань для одержання позитивної оцінки:

- сутність етики ділового спілкування як особливої форми осмислення дійсності;
- структура та методологія етичного знання, проблематика, категоріальний апарат, значення та характер їхньої взаємодії;
- фундаментальні засади та сучасні теорії ділової етики;
- особливості сучасного рівня культури ділового спілкування;
- основи моральної культури спілкування в професійній сфері.

Необхідний обсяг вмінь для одержання позитивної оцінки:

- для кожної теорії ділової етики формулювати її принципи, визначати специфічні риси, аналізувати ідеї основних представників;
- показувати, як принципи певної етичної теорії виявляють себе у феноменах ділового життя;
- користуватися навичками логічного та критичного аналізу та застосовувати отримані теоретичні знання для вирішення конкретних моральних проблем, що виникають у процесі ділового спілкування;
- володіти основними елементами техніки ділового спілкування;
- впроваджувати загальнозначущі принципи ділового спілкування в практику дій і вчинків

– формулювати та відстоювати власні світоглядні позиції, розуміти суть та вести діалог із представниками інших ділових культур.

13.3 Критерії оцінювання роботи студента протягом семестру

Задовільно (60-74). Показати мінімум знань та умінь. Виконати модульні тестування та захистити індивідуальні завдання. Мати хоча б фрагментарні, поверхові знання найважливіших розділів програми, лекційного курсу, сутність та зміст етичних проблем сучасності. Можливі незначні труднощі з використанням науково-понятійного апарату і термінології навчальної дисципліни, часткові труднощі з виконанням передбачених програмою завдань, неповне знайомство з рекомендованою літературою; заохочується прагнення логічно виразно й послідовно викласти відповідь.

Добре (75-89). Добре володіти основним матеріалом курсу. Виконати та захистити всі модульні, семестрові та самостійні завдання. Знати категоріально-понятійний апарат, вміти визначати проблематику та основні підходи до її вирішення, продемонструвати навички критичного мислення та логічного аналізу, для кожної етичної теорії вміти формулювати її принципи, визначати специфічні риси, аналізувати ідеї основних представників; показувати, як принципи певної етичної теорії виявляють себе у феноменах ділового життя. Знання найважливіших робіт зі списку рекомендованої літератури.

Відмінно (90-100). Глибоке і систематичне знання всього програмного матеріалу і структури дисципліни, а також основного змісту і новацій лекційного курсу в порівнянні з навчальною літературою; виразне і вільне володіння концептуально-понятійним апаратом, науковою мовою і термінологією відповідної наукової галузі; публікація наукової роботи (тез, статей); знання основної і знайомство з додатковою рекомендованою літературою; вміння виконувати передбачені програмою завдання; логічно коректний і переконливий виклад відповіді. Формулювати та відстоювати власні світоглядні позиції, розуміти суть та вести діалог із представниками інших культур.

Прийнята шкала оцінювання

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка для заліку
90-100	Зараховано
75-89	
60-74	
01-59	Не зараховано

14. Політика навчального курсу

Відпрацювання пропущених занять відбувається відповідно до розкладу консультацій, за попереднім погодженням з викладачем. Питання, що стосуються академічної доброчесності, розглядає викладач або за процедурою, визначеною у Положенні про академічну доброчесність.

15. Методичне забезпечення та інформаційні ресурси

Підручники, навчальні посібники, навчально-методичні посібники, конспекти лекцій, методичні рекомендації тощо, які видані в Університеті знаходяться за посиланням:

1. Барвінський А. О. Соціологія. Курс лекцій / А. О. Барвінський. – Київ : ЦНЛ, 2005. – 327 с.
2. Соціологія : підручник / за заг. ред. В. П. Андрущенка, М. І. Горлача. – Харків ; Київ, 1998 . – 624 с.
3. Політологія та соціологія: навч. Посібник / В. О.Копилов, І. І.Ковальова, Ю. І.Кисіль та ін. – Х.: Нац. аерокосм. ун-т „ХАІ”, 2008.
4. Соціологія: модульний курс. Навчальний посібник для ВНЗ / під ред. Н. М. Семке – Х.: ПП «Торсінг плюс», 2009.
5. Соціологія як наука про суспільство / Навчальний посібник/ В. О.Копилов, І. І.Ковальова та ін. – Харків: ХАІ, 2006.
6. Чернецкая Т. Н. Практикум по социологии: для студентов всех специальностей дневного отделения: учебное пособие – Х.: НТУ "ХПИ", 2006. – 146 с.

16. Рекомендована література

Базова

1. Бех І. Д. Виховання особистості : у 2 кн. – К.: Либідь, 2003. – 344 с.
2. Головатий М. Ф. Соціологія політики. Навч. посіб. – К.: МАУП, 2003.
3. Історико-теоретичний аналіз дослідницьких програм в соціології. Колективна монографія / В. Ворона, В. Казаков, Н. Отрешко, В.Пилипенко, В. Резнік, В. Степаненко; за заг. ред. В. Резніка. Київ: Інститут соціології НАН України, 2022. 249 с.Гіденс, Е. Соціологія: пер. з англ. – К.: Основи, 1999. – 704с.
4. Култаєва, М. Д. Західноєвропейська теоретична соціологія ХХ ст. – Х., 2003.
5. Курс лекцій по социологии образования: Учеб. пособие / Под общ. ред. В. И.Астаховой. – Х.: Изд-во НУА,2003.
6. Кутуев П. В. Ключові проблеми політичної соціології: Підручник. — К. : Центр Вільної Преси, 2001. — 236 с.
7. Соціальні виміри суспільства: Зб. наук. праць, Вип.8 – К.: Інститут соціології НАН України, 2005. – 325 с.
8. Лукашевич, М. П. Соціологія економіки: підручник – К. : МАУП, 2005. – 402с.

9. Лукашевич, М.П. Соціологія праці: підручник— К.: МАУП, 2004. — 362с.
10. Лукашевич М.П., Туленков М.В. Спеціальні та галузеві соціологічні теорії: Навч. посіб. — К.: МАУП, 2004.
11. Шаповал М. Загальна соціологія / Микола Шаповал. — Вид. 3-тє. — Київ : Укр. центр духовної культури, 1996. — 367 с.
12. Рущенко, І.П. Загальна соціологія: підручник — Харків, 2004.
13. Соціологія: короткий енциклопедичний словник. — К.: Укр. Центр духовн. культури, 1998. — 736с.
14. Соціологія культури в новому тисячолітті: Навч. — метод. посіб. — Х.: Константа, 2002.
15. Соціологія: підручник для вищої школи / під ред. Волович В. І., Головченко Г.Т. — Х., 2006.
16. Соціологія: підручник / за заг. ред. В.П. Андрущенка, проф. М.І. Горлача. — Вид. 3-тє, перероб. і доп. — Київ-Харків, 1998.
17. Структурні виміри сучасного суспільства: навч. посібник / під ред. С. Макеєва. — К., 2006.
18. Танчин І. З. Соціологія: навчальний посібник. — К.: Знання, 2007.
19. Українське суспільство 1992-2006. Соціологічний моніторинг / під ред. В. М.Ворони, М. О. Шульги. — К., 2006.
20. Юрій, М.Ф. Соціологія: навч. посібник — К., 2007.
21. Якуба, Е.А. Социология: учеб. пособие для студентов — Х: Константа, 1996.

Допоміжна

1. Грушевський М. Хто такі українці і чого вони хочуть. — К., 1991.
2. Драгоманов М. П. Вибране. - К.: Либідь, 1991.
3. Липинський В. Листи до братів-хліборобів // Філософська і соціологічна думка. — 1991. - №10.
4. Прибиткова І. М. Основи демографії. — К.: АртЕк, 1995. — 256 с.
5. Соціологія: Терміни, поняття, персоналії. Навч. словник-довідник / заг. ред. Піча В. М. — К. : Каравела; Львів: «Новий світ 2000», 2002. — 480 с.

15. Інформаційні ресурси

- 1.Новости Института социологии, мастер-классы социологии ...
<http://www.i-soc.com.ua/institute/>
- 2.Офіційний сайт САУ [http // www.sau.kiev.ua/](http://www.sau.kiev.ua/)
- 3.Державний комітет статистики України [http // www. ukrstat. gov. ua](http://www.ukrstat.gov.ua)
4. Національна бібліотека України ім. В.І. Вернадського www.nbuv.gov.ua
5. Національний аерокосмічний університет "Харківський авіаційний інститут"
www.khai.edu
6. Національна бібліотека України імені Ярослава Мудрого www.nplu.org